

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

5 czerwca 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Marcin Krajewski (przewodniczący)

SSN Agnieszka Góra-Błaszczkowska

SSN Kamil Zaradkiewicz (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 5 czerwca 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach
z 28 kwietnia 2022 r., I ACa 1087/21,
w sprawie z powództwa S.D.
przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.
o zapłatę i ustalenie,

I. oddała skargę kasacyjną,

**II. zasądza od Banku spółki akcyjnej w W. na rzecz S.D. kwotę
2700 (dwa tysiące siedemset) zł tytułem zwrotu kosztów
postępowania kasacyjnego wraz z odsetkami w wysokości
odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia
pieniężnego za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia
niniejszego wyroku stronie pozwanej do dnia zapłaty.**

Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Marcin Krajewski

Kamil Zaradkiewicz

[M.O.]

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 1 lipca 2021 r., I C 553/21, Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej w sprawie z powództwa S.D. przeciwko Bank S.A. w W. o zapłatę: zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 2882,33 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od kwot 618,98 zł – od 11 lutego 2021–r. do dnia zapłaty oraz 2263,35 zł – od 24 kwietnia 2021 r. do dnia zapłaty (pkt 1), ustalił że umowa kredytu na cele mieszkaniowe [...] zawarta między powódką a Bankiem1 S.A. w W. (poprzednikiem prawnym pozwanej) w dniu 20 lutego 2008 r. jest nieważna (pkt 2), w pozostałym zakresie powództwo oddalił (pkt 3), a ponadto rozstrzygnął o kosztach procesu (pkt 4).

Sąd pierwszej instancji ustalił, że powódka, poszukując kredytu na zakup mieszkania, zgłosiła się do biura pośrednictwa kredytowego, gdzie przedstawiono jej różne propozycje kredytów, m.in. kredyty oferowane przez Bank1 S.A. Z tego względu udała się do placówki tego banku, gdzie zaproponowano jej zaciągnięcie kredytu indeksowanego kursem CHF, wskazując na jego niskie oprocentowanie. Nie poinformowano jednak powódki o ryzyku kursowym i jego wpływie na wysokość rat ani nie udzielono informacji o sposobie ustalania kursu waluty CHF.

W dniu 20 lutego 2008 r. poprzednik prawny pozwanej zawarł z powódką umowę kredytu na cele mieszkaniowe [...], zgodnie z którą bank udzielił powódce kredytu w kwocie 160 000 zł denominowanego (waloryzowanego) w walucie CHF, na okres 300 miesięcy od 20 lutego 2008 r. do 28 lutego 2033 r. na zasadach określonych w umowie i ogólnych warunkach kredytowania w zakresie udzielania kredytów na cele mieszkaniowe oraz kredytów i pożyczek hipotecznych obowiązujących w banku. Kwota kredytu denominowanego (waloryzowanego) w CHF lub transzy kredytu miała zostać określona według kursu kupna dewiz dla wyżej wymienionej waluty zgodnie z tabelą kursów obowiązującą w banku w dniu uruchomienia kredytu lub jego transzy. Kredyt przeznaczony miał zostać na zakup udziału we współwłasności mieszkania położonego w B. oraz na jego remont.

Splata rat kapitałowo-odsetkowych dokonywana była w złotych po uprzednim przeliczeniu tych rat według kursu sprzedaży dewiz dla CHF zgodnie z tabelą kursów obowiązującą w banku w dniu spłaty.

Łącznie wypłacono powódce 160 000 zł, co stanowiło 73 464,79 CHF. Powódka w okresie od 25 lutego 2008 r. do 1 marca 2021 r. spłaciła na rzecz kredytodawcy i jego następcy prawnego 162 882,33 zł.

W trakcie spłat kredytu powódka nie wiedziała, jaka będzie wysokość raty w danym miesiącu. Z uwagi na to, że wysokość rat zwiększała się coraz bardziej, powódka postanowiła skonsultować zawartą umowę kredytu z prawnikiem. Pismem z 21 stycznia 2021 r. wezwała pozwaną do zapłaty kwoty 160 618,98 zł tytułem zwrotu świadczenia nienależnego wynikającego z nieważności zawartej przez strony umowy kredytu. Powyższe wezwanie zostało odebrane przez bank 27 stycznia 2021 r. W odpowiedzi pozwana podniosła, że umowa kredytu jest ważna i wykonywana przez bank w sposób prawidłowy, zgodnie z normami obowiązującego prawa.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd pierwszej instancji uznał, że powództwo w części zasługiwało na uwzględnienie.

W ocenie Sądu postanowienia umowy kredytu odnoszące się do waloryzacji kredytu nie pozwalały na uznanie, że umowa jest ważna. Sąd zwrócił w szczególności uwagę na to, że kwota kredytu została ustalona na 160 000 zł, przy czym przy jego wypłacie wysokość udostępnionego kapitału (transzy) miała zostać przeliczona według kursu kupna dewiz dla CHF zgodnie z tabelą kursów ustaloną przez bank. W ten sposób bank miał możliwość dowolnego i jednostronnego ustalenia swojego świadczenia, które miało zasadnicze znaczenie dla późniejszej spłaty rat kredytu.

W dalszej kolejności Sąd wskazał, że posłużenie się w umowie walutą obcą służyło zastosowaniu – właśnie w postaci waluty obcej – innego niż pieniądz miernika wartości, a nie transferu waluty obcej do kredytobiorcy i spełnianiu świadczeń w tejże walucie. Zastosowanie tego zabiegu powodowało, że powódka otrzymywała kredyt złotowy, który był powiązany z kursem franka szwajcarskiego, a więc do momentu wypłaty środków nie wiedziała, jaką dokładnie kwotę kredytu będzie zobowiązana

zwrócić, gdyż dopiero w chwili wypłaty transzy kredytu jej zobowiązanie było przeliczane na walutę CHF i to taką kwotę wyrażoną w walucie obcej musiała zwrócić, pomimo, że faktycznie otrzymała kwotę w złotych polskich. Co więcej, spłata rat kredytu również była dokonywana w złotych, przy czym powódka do dnia spłaty nie wiedziała, jaka będzie wysokość miesięcznej raty, gdyż spłata była dokonywana po uprzednim przeliczeniu według kursu sprzedaży dewiz dla CHF zgodnie z tabelą kursów obowiązującą w banku w dniu spłaty. W świetle powyższego umowa zawarta pomiędzy stronami nie określała ani kursu CHF wobec złotego, ani też, poza odesłaniem do tabeli kursów, sposobu jego ustalania na potrzeby wyliczenia zobowiązania powódki na datę jej zawarcia, następnie – datę uruchomienia kredytu, a przede wszystkim przez czas jego zakładanego oraz faktycznego spłacania przez powódkę. Tym samym ustalanie kursu, po jakim powódka dokonywała spłaty, pozostawało wyłącznie po stronie banku.

W ocenie Sądu pierwszej instancji nie jest dopuszczalne, aby jedna ze stron umowy w sposób dowolny wyznaczała kurs waluty, który wpływa na wysokość zobowiązania drugiej strony. Występująca w tym zakresie rozbieżność interesów stron umów kredytowych uzasadnia niedopuszczalność jednostronnego oznaczenia wysokości kredytu i rat kapitałowo-odsetkowych, a tym samym konieczność uznania, że zastosowanie takiego upoważnienia narusza istotę (naturę) zobowiązania i nie zasługuje na ochronę ze względu na przekroczenie granicy dopuszczalnej swobody umów.

W konsekwencji Sąd stwierdził nieważności umowy kredytu na podstawie art. 58 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 i ust. 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn.: Dz.U. z 2024 r., poz. 1646, dalej: „pr. bank.”).

Alternatywnie Sąd *a quo* wskazał, że nawet gdyby sporne postanowienia umowne uznać za ważne, a w konsekwencji całą zawartą przez strony umowę z tymi postanowieniami uznać za ważną, to dokonując jej oceny pod kątem przesłanek określonych w art. 385¹ k.c. i następne należy uznać, że umowa ta zawiera niedozwolone postanowienia umowne. Kwestionowane postanowienia nie pozwalały bowiem powódce na oszacowanie wysokości rzeczywistej kwoty otrzymanego kredytu oraz obciążających ją w przyszłości świadczeń, pozostawiając bankowi

możliwość jednostronnego ustalania wysokości kursu waluty CHF. Sąd zwrócił również uwagę, że sporne postanowienia określające sposób wypłaty kwoty kredytu i ustalające wysokość rat kapitałowo-odsetkowych w oparciu o kursy kupna i sprzedaży CHF określone w tabeli kursowej banku, które nie były ustalane w oparciu o zobiektywizowane kryteria, nie zostały indywidualnie uzgodnione z powódką przy zawieraniu umowy, lecz wynikały z wzorca umowy, którym się posłużono i którego treść opracował bank jednostronnie. Na faktyczne negocjowanie któregośkolwiek z postanowień umowy nie wskazuje żaden dokument znajdujący się w aktach sprawy, a ostatecznie fakt braku indywidualnego uzgodnienia postanowień umownych potwierdziła w swoich zeznaniach powódka.

Nieważność umowy kredytu skutkowała w pierwszej kolejności uznaniem za częściowo zasadne powództwa w zakresie roszczenia pieniężnego. Sąd I instancji podzielił stanowisko, zgodnie z którym przy nieważnej umowie, każdej ze stron przysługuje własne roszczenie o zwrot nienależnie zapłaconych kwot (tzw. teoria dwóch kondykcji). Wobec powyższego, przy uznaniu, że umowa kredytowa zawarta pomiędzy stronami jest nieważna, powódce należał się zwrot kwoty wpłaconej na rzecz banku, której dochodzi w niniejszym postępowaniu, tj. 162 882,33 zł, mimo że do dnia wyrokowania powódka uiściła kolejne raty kredytu.

Sąd jednak był związany żądaniem pozwu i nie mógł orzekać ponad żądanie sformułowane przez powódkę. W toku postępowania pozwana podniosła jednak zarzut potrącenia, wskazując, że w przypadku nieważności umowy przysługuje jej w stosunku do powódki roszczenie o zwrot udostępnionego kapitału, tj. kwoty 160 000 zł. W ocenie Sądu *a quo* podniesienie zarzutu potrącenia było skuteczne. Wobec tego w zakresie kwoty, jaka faktycznie została wypłacona powódce, powództwo co do roszczenia pieniężnego podlegało uwzględnieniu tylko co do kwoty 2 882,33 zł, albowiem w pozostałym zakresie wierzytelności obu stron uległy potrąceniu.

Ponadto, Sąd pierwszej instancji uwzględnił żądanie ustalenia nieważności umowy kredytu na cele mieszkaniowe [...] z 20 lutego 2008 r., uznając, że powódka wykazała istnienie po jej stronie interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c., niezależnie od przysługiwania jej roszczenia o zapłatę tytułem zwrotu świadczenia nienależnego.

Apelację od wyroku Sądu pierwszej instancji wniosła pozwana, zaskarżając go w zakresie punktów 1, 2 i 4 oraz formułując w apelacji zarzuty naruszenia m.in. art. 58 § 1 w zw. z art. 353¹ k.c., art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 69 pr. bank., art. 385¹ § 1 k.c., art. 69 ust. 3 pr. bank., art. 498 § 2 w zw. z art. 499 k.c.

Wyrokiem z 28 kwietnia 2022 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach oddalił apelację banku (pkt 1) oraz zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 4 050 zł tytułem kosztów postępowania apelacyjnego z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia uprawnomożenia się rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów (pkt 2).

W ocenie Sądu drugiej instancji apelacja pozwanej nie była uzasadniona.

Sąd *ad quem* w pierwszej kolejności wskazał, że okoliczności faktyczne istotne dla rozstrzygnięcia sprawy zostały przez Sąd I instancji ustalone prawidłowo w oparciu o zaoferowany przez strony materiał dowodowy.

Sąd podzielił ocenę, że umowa zawarta przez strony zawierała niedozwolone postanowienia umowne, a po wyeliminowaniu ich z umowy nie jest możliwe dalsze jej wykonywanie, co prowadziło do uwzględnienia podniesionego przez powódkę zarzutu nieważności umowy.

W ocenie Sądu *ad quem* słusznie Sąd pierwszej instancji przyjął, że sporne postanowienia umowy nie tylko nie określały wprost wysokości świadczeń stron, ale też nie pozwalały na określenie wysokości kwoty kredytu, którą powódka zobowiązała się zwrócić. Do takiego wniosku uprawniał fakt, że w dacie zawierania umowy nawet bankowi nie były znane kursy kupna ani sprzedaży CHF, jakie będą obowiązywać w dniu wypłaty środków. Wskazane klauzule waloryzacyjne odsyłały do kursów wymiany walut określonych w tabelach, ustalanych jednostronnie przez bank, a w umowie nie oznaczono żadnych obiektywnych kryteriów, którymi bank miał się kierować ustalając te kursy. W tym stanie rzeczy pozwana nie może zasadnie twierdzić, że umowa określała jednoznacznie podstawowe, przedmiotowo istotne elementy właściwe dla natury umowy kredytu. Jednocześnie sporne klauzule waloryzacyjne nie zostały sformułowane w jednoznaczny sposób.

Sąd odwoławczy stanął w konsekwencji na stanowisku, że nie były uzasadnione zarzuty apelacji wskazujące na brak dowolności po stronie banku w ustalaniu kursów walut, które zgodnie ze stanowiskiem banku były kształtowane

w oparciu o rynek międzybankowy, na podstawie czynników obiektywnych i niezależnych od pozwanej. W tym zakresie Sąd powołał się na poglądy powszechnie wyrażane w doktrynie i orzecznictwie, iż odwołanie się do kursów walut zawartych w tabeli kursów i ogłaszanych w tabelach banku rażąco narusza równorzędność stron umowy przez nierównomierne rozłożenie uprawnień i obowiązków między partnerami stosunku obligacyjnego oraz, że prawo banku do ustalania kursu waluty, nieograniczone skonkretyzowanymi, obiektywnymi kryteriami zmian stosowanych kursów walutowych, świadczy o braku właściwej przejrzystości i jasności postanowienia umownego, które uniemożliwia konsumentowi rozeznanie się w konsekwencjach ekonomicznych zawarcia umowy.

Sąd *ad quem* podkreślił dalej, że usunięcie z umowy klauzul waloryzacyjnych ze skutkiem *ex lege* i *ex tunc* powoduje, że brak jest określenia w umowie jej elementów koniecznych przewidzianych w art. 69 pr. bank., bowiem ich wyeliminowanie nie pozwoli ustalić kwoty, jaką powódka zobowiązana jest zwrócić pozwanej z tytułu kredytu. Eliminacja spornych klauzul wyłącza możliwość wykonywania umowy ze względu na brak możliwości zgodnego z jej treścią ustalenia wysokości rat. Ponadto klauzule waloryzacyjne stanowią czynnik odróżniający w sposób wyraźny kwestionowaną umowę od umowy „zwykłego” kredytu złotowego, oprocentowanego według stopy WIBOR (z reguły wyższej od stop LIBOR). Usunięcie mechanizmów dotyczących przeliczania złotych na CHF i odwrotnie prowadziłoby natomiast do powstania luki w umowie, bez możliwości jej usunięcia. Sąd odwołał się w tym kontekście do wyroku TSUE z 3 października 2019 r., C-260/18, w którym wyrażono pogląd, że art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. UE L z 1993 r., Nr 95, s. 29; dalej: „dyrektywa 93/13”) stoi na przeszkodzie wypełnianiu luk w umowie, spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, wyłącznie na podstawie przepisów krajowych o charakterze tylko ogólnym, przewidujących, że skutki wyrażone w treści takiej czynności prawnej są uzupełniane w szczególności przez skutki wynikające z zasad słuszności lub ustalonych zwyczajów, które nie stanowią przepisów dyspozycyjnych lub przepisów mających zastosowanie, jeżeli strony wyrażą na to zgodę.

Zatem na etapie wyrokowania, przy uznaniu abuzywności takich klauzul i konieczności ich eliminacji z umowy, art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie pozwala na zastąpienie kursu sprzedaży z tabeli banku, zastrzeżonego w umowie, żadnym innym kursem CHF do złotego, w tym średnim kursem ogłaszającym przez NBP, nawet gdyby obie strony się na to zgadzały. Wyłączona jest również możliwość zastosowania według chwili zawarcia umowy przepisu dyspozytywnego, umożliwiającego wykonanie zobowiązania zgodnie z wolą stron poprzez zastosowanie kursu średniego CHF publikowanego przez NBP w dniu uruchomienia kredytu, gdyż art. 358 k.c. w obecnym brzmieniu został wprowadzony na mocy ustawy z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz ustawy - Prawo dewizowe (Dz.U. z 2008 r., Nr 228, poz. 1506) i obowiązuje dopiero od 1 stycznia 2009 r. Podobnie nie jest możliwe wprowadzenie kursu średniego NBP poprzez zastosowanie w drodze analogii przepisów prawa wekslowego, gdyż taka ingerencja w treść stosunku umownego, przy braku w polskim porządku prawnym wyraźnego przepisu dyspozytywnego, mogącego mieć zastosowanie na dzień zawarcia umowy, byłaby zbyt daleko idąca.

Sąd drugiej instancji podzielił ponadto wyrażony w judykaturze Sądu Najwyższego pogląd, zgodnie z którym konsekwencją stwierdzenia występowania w umowie niedozwolonego postanowienia umownego w rozumieniu 385¹ § 1 k.c. jest działająca *ex lege* sankcja bezskuteczności takiego postanowienia, przy czym art. 385¹ § 2 k.c. wyłącza stosowanie art. 58 § 3 k.c. Uzasadnia to stanowisko, że nieuczciwe postanowienia denominacyjne nie powinny być zastępowane innym mechanizmem przeliczeniowym opartym na przepisach Kodeksu cywilnego. Jednocześnie wejście w życie art. 69 ust. 2 pkt 4a w zw. z art. 69 ust. 3 w zw. z art. 75b pr. bank. w zw. z art. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 165, poz. 984) nie spowodowało, że postanowienia denominacyjne utraciły abuzywny charakter w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c.

Sąd zauważył również, że z oświadczenia powódki zaprezentowanego w toku procesu wynikało, że jest ona świadoma konsekwencji ustalenia nieważności umowy i się na nie godzi.

Stwierdzona nieważność umowy kredytu uprawniała powódkę do żądania zwrotu świadczeń spełnionych w wykonaniu umowy jako nienależnych na podstawie art. 410 § 1 w zw. z art. 405 k.c. Z uwagi na to, że umowa kredytu okazała się nieważna *ex tunc*, powódce przysługiwało roszczenie o zwrot spełnionych przez nią na poczet umowy świadczeń. Roszczenie to powódka oparła na akceptowanej przez Sąd drugiej instancji teorii dwóch kondykcji. Każda ze stron jest zobowiązana do zwrotu uzyskanego nienależnie świadczenia na mocy odrębnych jednostronnie zobowiązujących stosunków prawnych. W tej sytuacji powódce przysługuje roszczenie kondycyjne w wysokości sumy uiszczonych przez nią rat kapitałowo-odsetkowych. Stosownie do art. 411 pkt 1 k.c., można żądać zwrotu świadczenia nienależnego nawet wówczas, gdy spełniający świadczenie wiedział, że nie jest do świadczenia zobowiązany, jeżeli spełnienie świadczenia nastąpiło w wykonaniu nieważnej czynności prawnej. Taka sytuacja, w ocenie Sądu II instancji, miała miejsce w sprawie. W rezultacie, mimo że powódka spełniała świadczenie – uiszczała raty – pomimo kwestionowania ważności umowy, uprawniona jest do ich zwrotu, ponieważ umowa okazała się nieważna.

Co do oceny zarzutu potrącenia, który został uwzględniony przez Sąd pierwszej instancji w zakresie kwoty wypłaconego przez pozwanego kapitału w wysokości 160 000 zł, w ocenie Sądu odwoławczego, również ten zarzut nie był skuteczny. Wyrok Sądu *a quo* nie mógł jednak zostać w tym zakresie zmieniony nawet pomimo tego, że sąd drugiej instancji rozpoznając apelację bierze pod uwagę z urzędu naruszenie przepisów prawa materialnego. Wynikało to z faktu, że wyrok został zaskarżony wyłącznie przez pozwaną, zatem kierując się wynikającym z art. 384 k.p.c. zakazem *reformationis in peius*, rozstrzygnięcie zawarte w punkcie 3. wyroku Sądu pierwszej instancji nie podlegało zmianie.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu drugiej instancji wniosła pozwana, zaskarżając to orzeczenie w całości oraz formułując w skardze zarzuty naruszenia: art. 385¹ § 1 k.c.; art. 385¹ § 1 i 2 k.c.; art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 56 k.c. w zw. z art 41 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe (Dz.U. 2022 poz. 282) stosowanego na zasadzie *analogii legis*; art. 56 w zw. z art. 358 § 2 k.c., oraz art. 56 k.c. w zw. ze wskazanymi przez pozwaną kilkudziesięcioma przepisami, z których na zasadzie *analogii iuris* lub *analogii legis* wynika, że w polskim prawie obowiązuje

generalna norma, zgodnie z którą wartość waluty obcej określa się według kursu średniego NBP; art 69 ust 3 pr. bank. w zw. art. 385¹ § 1 i 2 k.c.; art. 358 § 2 w zw. z art. 385¹ § 1 i 2 k.c.; art. 410 § 1 i 2 w zw. z art. 405 k.c.; art. 498 § 2 w zw. z art. 499 k.c.

W oparciu o sformułowane w skardze zarzuty pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi II instancji oraz o zasądzenie od powódki na rzecz pozwanej kosztów postępowania wszczętego wniesieniem skargi kasacyjnej, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Powódka złożyła odpowiedź na skargę kasacyjną, w której wniosła o jej oddalenie oraz o zasądzenie od pozwanej na swoją rzecz kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym, według norm przepisanych, wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie, liczonymi od dnia następnego po dniu wydania wyroku do dnia zapłaty.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna podlegała oddaleniu.

Uchwałą pełnego składu Izby Cywilnej SN z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22 (OSNC 2024, nr 12, poz. 118), mającą moc zasady prawnej, Sąd Najwyższy rozstrzygnął, iż:

1) w razie uznania, iż postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów;

2) w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie.

Powyższe tezy, wiążąc w niniejszej sprawie (art. 88 u.s.n.), wykluczają trwanie stosunku prawnego po usunięciu z treści umowy źródła kursu walutowego.

Ponadto w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej rozróżnia się abuzywność postanowień dotyczących kryteriów przeliczania waluty krajowej na walutę indeksacji (klauzule kursowe, *spreadowe*), od klauzul ryzyka walutowego dotyczących obciążenia konsumenta negatywnymi następstwami deprecjacji waluty krajowej, jako kompensata za korzystniejszą stopę procentową (zob. m.in. wyroki TSUE z 20 września 2017 r., C-186/16, Ruxandra Andriuciu i in. Banca Romaneasca, ECLI:EU:C:2017:703; z 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank Nyrt. i in. przeciwko Terez Illyez i in., ECLI:EU:C:2018:750; postanowienie TSUE z 22 lutego 2018 r., C-119/17, Liviu Petru Lupean i Oana Andreea Lupean przeciwko SC OTP BAAK Nyrt, ECLI:EU:C:2018:103).

Z kolei w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że klauzula ryzyka walutowego nie może funkcjonować bez klauzuli kursowej określającej przeliczenie zobowiązań stron celem ustalenia wysokości ich świadczenia. Klauzula *spreadowa* nie ma racji bytu w umowie, w której nie zastosowano mechanizmu indeksacji i wynikającej z niego narażenia konsumenta na ryzyko kursowe. W konsekwencji stwierdzono, że klauzule przeliczeniowe i klauzule ryzyka walutowego, składające się na przyjęty w umowach kredytowych mechanizm waloryzacji, są ze sobą ściśle powiązane, a ich rozszczępienie jest zabiegiem sztucznym (zob. m.in. wyroki SN: z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18, OSP 2021, nr 2, poz. 7; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr B, poz. 20; z 10 maja 2022 r., II CSKP 285/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 722/22; z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22; z 18 kwietnia 2023 r., II CSKP 1511/22; z 7 lutego 2024 r., II CSKP 1045/22).

W ramach pojęcia „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 mieszczą się w szczególności postanowienia, które określają podstawowe świadczenia w ramach umowy i które z tego względu tę umowę charakteryzują (zob. *imprimis* wyroki TSUE: z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, Árpád Kásler i Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt, ECLI:EU:C:2014:282, pkt 49-50; z 26 lutego 2015 r., C-143/13, Matei, ECLI:EU:C:2015:127, pkt 54; z 23 kwietnia 2015 r., C-96/14, Van Hove, ECLI:EU:C:2015:262, pkt 33; z 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuciu i in., ECLI:EU:C:2017:703, pkt 35). Takimi są m.in. postanowienia określone jako

„klausule ryzyka walutowego”, które wiążą się z obciążeniem konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększenia kosztu kredytu (wyroki TSUE: z 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuc i in., pkt 37; z 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank i OTP Faktoring, ECLI:EU:C:2018:750, pkt 68; z 14 marca 2019 r. C-118/17, Dunai, ECLI:EU:C:2019:207, pkt 48; z 3 października 2019 r., C-260/18, Dziubak, ECLI:EU:C:2019:819, pkt 44, zob. też np. wyrok SN z 30 września 2020 r., I CSK 556/18).

Fakt, iż postanowienia określające sposób ustalania kursu waluty obcej, które składają się na klauzulę waloryzacyjną, określają główne świadczenie kredytobiorcy, nie oznacza, że postanowienia takie nie podlegają kontroli pod kątem ich abuzywności. Kontrola ta jest bowiem wyłączona jedynie pod warunkiem, że przedmiotowe postanowienia zostały sformułowane w sposób jednoznaczny (art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c., zob. też art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13). Zakłada się, że postanowienia określające główne świadczenia stron zazwyczaj odzwierciedlają rzeczywistą wolę konsumenta, a w konsekwencji w takim przypadku zasada ochrony powinna ustąpić ogólnej zasadzie autonomii woli. Wyłączenie spod kontroli nie obejmuje jednak postanowień nietransparentnych, gdyż w ich przypadku konsument nie ma możliwość łatwej oceny rozmiarów swojego świadczenia i jego relacji do rozmiarów świadczenia drugiej strony.

W odniesieniu do klauzuli przeliczeniowej w świetle art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy przypomnieć, że Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej uznał, że „wymóg, zgodnie z którym warunek umowny musi być wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, powinien być rozumiany jako nakazujący nie tylko, by dany warunek był zrozumiały dla konsumenta z gramatycznego punktu widzenia, ale także, by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu wymiany waluty obcej, do którego odnosi się ów warunek, a także związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach dotyczących uruchomienia kredytu, tak by rzeczony konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne” (wyroki TSUE: z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, Árpád Kásler i Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt, pkt 75; z 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuc i in., pkt 45).

Wyeliminowanie abuzywnych klauzul przeliczeniowych nie prowadzi do utrzymania w mocy umowy kredytu indeksowanego kursem CHF jako kredytu złotowego oprocentowanego według stawki LIBOR (oprócz przywołanej już uchwały pełnego składu Izby Cywilnej SN z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, zob. też np. wyroki SN: z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 13 kwietnia 2022 r., II CSKP 15/22; z 26 kwietnia 2022 r., II CSKP 550/22; z 10 maja 2022 r., II CSKP 694/22; z 20 maja 2022 r., II CSKP 796/22; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 875/22; z 30 maja 2023 r., II CSKP 1536/22; z 22 czerwca 2023 r., II CSKP 1484/22).

W przypadku umowy kredytu indeksowanego kursem CHF, po wyeliminowaniu z niej klauzul przeliczeniowych, nie jest możliwe utrzymanie takiej umowy w mocy. Nie jest bowiem możliwe określenie zgodnego z wolą stron rozmiaru wzajemnych świadczeń, a przede wszystkim wysokości zobowiązania konsumenta względem banku. Postanowienia określające główne świadczenia stron podlegają bowiem kontroli z punktu widzenia abuzywności tylko wówczas, gdy są niejednoznaczne (art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.). W przeciwnym razie zasady ochrony konsumenta muszą ustąpić jednoznacznej woli stron. Jeżeli jednak postanowienia te są niejednoznaczne, to nie doszło do złożenia zgodnych oświadczeń woli stron co do związania się umową o określonej treści. Nie istnieje więc konsens w zakresie głównych świadczeń, który z perspektywy art. 385¹ § 1 k.c. podlegałby ochronie. Skutek w postaci braku związania umową w pozostałym zakresie (nie zaś jedynie co do niedozwolonego postanowienia) wynika z faktu, iż nie zostały uzgodnione główne świadczenia stron, a więc elementy konstrukcyjne umowy, przesądzające o charakterze (istocie) danego stosunku prawnego (zob. np. wyrok SN z 13 października 2022 r., II CSKP 864/22, OSNC 2023, nr 5, poz. 50).

W szczególności zgodnie z jednolitym stanowiskiem przyjmowanym w orzecznictwie Sądu Najwyższego w zakresie dotyczącym niedozwolonych postanowień w umowach kredytu denominowanego i indeksowanego, do umów tych nie znajduje zastosowania art. 358 § 2 k.c. (zob. np. wyroki SN: z 25 maja 2022 r., II CSKP 650/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 48; z 28 września 2022 r., II CSKP 412/22; z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 1200/22; z 7 lutego 2023 r., II CSKP 1334/22; z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22; z 17 marca 2023 r., II CSKP 924/22; z 5 kwietnia 2023 r., II CSKP 1477/22).

Artykuł 358 § 2 k.c. w aktualnym brzmieniu wszedł w życie 24 stycznia 2009 r., w związku z czym nie mógł być miarodajny do określenia treści zobowiązania wynikającego z umowy kredytowej zawartej przed tym dniem. W nowym brzmieniu natomiast mógłby potencjalnie znajdować zastosowanie wyłącznie do stosunków ciągłych istniejących w chwili jego wejścia w życie. To zaś wymagałoby uznania, że stosunek prawny wynikający z umowy kredytu powstał, co należy jednak ocenić według stanu prawnego istniejącego w chwili zawarcia umowy.

Ponadto art. 358 § 2 k.c. należy odczytywać łącznie z jego § 1 k.c. Oznacza to, że regulacja ta znajduje zastosowanie wyłącznie wówczas, gdy przedmiotem zobowiązania jest określona suma pieniężna wyrażona w walucie obcej. Podstawową założoną sytuacją jest w tym przypadku obowiązek spełnienia świadczenia bezpośrednio w walucie obcej, natomiast art. 358 § 1 k.c. przyznaje dłużnikowi upoważnienie przemienne zezwalające na spełnienie świadczenia także w walucie polskiej, chyba że ustawa, orzeczenie lub czynność prawna sprzeciwiają się takiej możliwości. W przypadku umowy kredytu indeksowanej kursem CHF taka sytuacja nie ma miejsca, skoro spełnienie przez bank świadczenia w walucie obcej było od samego początku wykluczone, zaś kwota kredytu miała zostać wypłacona w złotych (zob. np. wyrok SN z 18 października 2023 r., II CSKP 122/23).

W powołanej na wstępie uchwale Sądu Najwyższego rozstrzygnięto ponadto, iż jeżeli w wykonaniu umowy kredytu, która nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, bank wypłacił kredytobiorcy całość lub część kwoty kredytu, a kredytobiorca dokonywał spłat kredytu, powstają samodzielne roszczenia o zwrot nienależnego świadczenia na rzecz każdej ze stron.

Negatywnym skutkiem upadku umowy dla konsumenta nie może być obowiązek zapłaty za korzystanie przez wiele lat z kapitału banku. W punkcie 5 przywołanej już uchwały pełnego składu Izby Cywilnej SN z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, stwierdzono bowiem, że jeżeli umowa kredytu nie wiąże z powodu niedozwolonego charakteru jej postanowień, nie ma podstawy prawnej do żądania przez którąkolwiek ze stron odsetek lub innego wynagrodzenia z tytułu korzystania z jej środków pieniężnych w okresie od spełnienia nienależnego świadczenia do chwili popadnięcia w opóźnienie co do zwrotu tego świadczenia.

W tym stanie rzeczy orzeczono, jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98, 108, w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c. oraz § 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 2 pkt 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (tekst jedn.: Dz.U. z 2023 r., poz. 1964).

Agnieszka Góra-Błaszczkowska Marcin Krajewski Kamil Zaradkiewicz

(M.M.)

[r.g.]